

УДК 343.18

DOI: <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2019-66-1-120-125>

Городецька Марина Сергіївна,

докторант

(Донецький юридичний інститут МВС України,
м. Кривий Ріг)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3228-6299>

ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТА ВІДАННЯ СЛІДЧОГО СУДДІ ЗА ТЕРИТОРІАЛЬНИМ КРИТЕРІЄМ ЩОДО ЗВЕРНЕНЬ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Статтю присвячено визначенню предмета відання слідчого судді за територіальним критерієм щодо звернень учасників кримінального провадження. Проведено аналіз кримінальних процесуальних норм та практики їхньої реалізації стосовно предмета відання слідчого судді за територіальним критерієм щодо звернень учасників кримінального провадження. Виявлено недоліки врегулювання предмета відання слідчого судді за територіальним критерієм щодо звернень учасників кримінального провадження.

Ключові слова: предмет відання; слідчий суддя; територіальна юрисдикція; підсудність; досудове розслідування; права людини

Постановка проблеми. Правильне визначення предмета відання лежить в основі встановлення «законного» суб'єкта кримінального провадження, зокрема такого суб'єкта досудового розслідування, як слідчий суддя. Визначення «законного» слідчого судді становить певні труднощі для уповноважених суб'єктів застосування кримінального процесуального права [1]. Для представників сторони захисту та для інших учасників кримінального провадження така невизначеність зростає в рази, що становить неабияку проблему, оскільки коли ми кажемо про правову визначеність, то насамперед ми маємо на увазі визначеність для простих громадян — учасників кримінального провадження, права та свободи яких мають бути захищеними в кримінальному процесі; учасників, яким саме і забезпечується доступ до суду, передумовою якого і є вказана правова визначеність. Тому визначення предмета відання слідчого судді за територіальним критерієм щодо звернень учасників кримінального провадження є актуальним питанням для дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Предмет відання в кримінальному провадженні досліджувався в роботах таких вчених-процесуалістів, як Р. Г. Ботвінов, І. В. Гловюк, А. Ю. Гнатюк, Ю. М. Грошевий, І. В. Єна, В. С. Зеленецький, О. В. Капліна, Л. М. Лобойко, М. А. Погорецький, С. В. Пшенічко, О. Ю. Татаров та інших. Але слід зазначити, що вчені не акцентували увагу на визначенні предмета відання слідчого судді за територіальним критерієм щодо звернень учасників кримінального провадження.

Метою наукового дослідження є визначення предмета відання слідчого судді за територіальним критерієм щодо звернень учасників кримінального провадження. З огляду на мету, слід виконати такі завдання: 1) провести аналіз положень кримінального процесуального законодавства та практики їхньої реалізації стосовно предмета відання слідчого судді за територіальним критерієм щодо звернень учасників кримінального провадження; 2) виявити можливі недоліки регламентування предмета відання слідчого судді за територіальним критерієм щодо звернень учасників кримінального провадження.

Виклад основного матеріалу. Кримінальне процесуальне законодавство, хоча і неякісно, проте визначає правила територіальної підсудності слідчого судді щодо звернення

сторони обвинувачення. Однак щодо звернення сторони захисту територіальна підсудність звернень до слідчого судді визначена лише в деяких випадках. Так, статтею 147 КПК визначено звернення особи з клопотанням про скасування ухвали про накладення на неї грошового стягнення до того ж слідчого судді, суду, який виніс ухвалу про накладення грошового стягнення, а статтею 201 КПК визначено правило територіальної підсудності подання клопотання підозрюваного, обвинуваченого про зміну запобіжного заходу до місцевого суду, у межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування. Інші випадки подання звернення не врегульовані.

Окремо слід розглянути процедуру оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування. Відповідно до ч. 1 ст. 306 КПК України, скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора розглядаються слідчим суддею місцевого суду згідно з правилами судового розгляду, передбаченими статтями 318-380 КПК. У вказаних статтях, до яких відсилає нас ця норма, територіальний предмет відання суду, слідчого судді не регламентовано. Щодо судового розгляду предмет відання суду за територіальним критерієм урегульовано ст. 32 «Територіальна підсудність», у якій встановлено правило визначення предмета відання суду передусім за місцем вчинення кримінального правопорушення, а у разі неможливості встановлення такого місця — за місцем закінчення досудового розслідування. При цьому вказана норма встановлює додаткові правила щодо кримінальних проваджень, які містять кілька епізодів злочинної діяльності. Також окремо розписано територіальну підсудність щодо кримінальних правопорушень, які розслідуються детективами Національного антикорупційного бюро України (далі — НАБУ). При цьому зазначено, що предмет відання суду має обов'язково територіально відрізнятись від місцезнаходження підрозділу НАБУ, який здійснював розслідування. Тобто це правило є протилежним звичному — «за місцем знаходження органу розслідування», яке пунктиром проходить крізь кримінальні процесуальні норми. Отже, можна зробити висновок, що в ході оскарження рішень, дій або бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування предмет відання слідчого судді за територіальним критерієм має визначатись за місцем вчиненого кримінального правопорушення. Але впевнено заявляти про обґрунтованість та вичерпність такого висновку не можна. Законодавець не надає прозорих правил вказаної процедури оскарження в частині визначення предмета відання слідчого судді за територіальним критерієм, що залишає місце для сумніву і, зрозуміло, для помилки. Остання у вказаній процедурі має цілком визначені процесуальні наслідки у вигляді повернення поданої скарги, якщо скарга не підлягає розгляду в цьому суді, згідно з ч. 2 ст. 304 КПК. Але як особа може знати точно, до якого саме суду звертатися, зважаючи на таку нечіткість законодавства?

На проблемні питання визначення територіальної підсудності в кримінальному процесі звертають увагу юристи, які ведуть практичну діяльність у галузі кримінального процесу зі сторони захисту. Так, на VIII Форумі Асоціації адвокатів України з кримінального права та процесу представник адвокатського об'єднання «Скляренко, Сидоренко та партнери» Андрій Тригуб підкреслив, що, незважаючи на визначене у ст. 132 КПК України загальне правило під час подання клопотання про обрання заходів забезпечення кримінального провадження щодо визначеної підсудності місцевих судів, у межах територіальної юрисдикції яких знаходиться орган досудового розслідування, деякі питання залишились поза межами правового регулювання. Між іншим, А. Тригуб наголошує на такому питанні: куди подавати скаргу на бездіяльність прокурора, якщо такий прокурор знаходиться в межах територіальної юрисдикції одного суду, а орган досудового розслідування — в іншому районі? Тут же автор пояснює, що судова практика в цьому випадку схиляється до територіальної юрисдикції суду за місцезнаходженням прокурора, проте автор дає пораду подавати скаргу в обидва суди [2].

Отже, можемо спостерігати повну плутанину. Так, ми бачимо, що учасники кримінального провадження, а саме захисники, обирають між прив'язкою до місцезнаходження ор-

ганів досудового розслідування чи до місцезнаходження прокурора, коли йде мова про бездіяльність прокурора. Хоча вище ми зробили висновок про загальне визначення предмета відання слідчого судді за територіальним критерієм під час розгляду скарги на бездіяльність прокурора та органів розслідування за місцем вчинення кримінального правопорушення. Але адвокати, що практикують у кримінальних провадженнях, взагалі пропонують звертатися зі скаргю одночасно в декілька судів, щоб напевне «потрапити» правильно хоча б в один суд до «законного» слідчого судді.

Під час дослідження територіальних меж предмета відання доцільно вказати на загальну теорію територіальної юрисдикції. Наприклад, досліджуючи юрисдикцію міжнародних судових установ, Н. В. Дрьоміна зазначає, що «доктрина територіальної юрисдикції, чи «територіальний принцип», має загальне визнання». Територіальна юрисдикція полягає в тому, що держава створює і здійснює нагляд за правилами поведінки в межах її кордонів. Цей принцип більше за будь-який інший є виявом суверенітету. Усі держави твердо дотримуються територіальної юрисдикції, заснованої на принципі суверенної рівності держав. У ході здійсненого Н. В. Дрьоміною аналізу можна виокремити кілька правил територіальної юрисдикції, що склалися історично. Перше правило полягає в тому, що для переслідування й покарання злочинців компетентний виключно суд місця вчинення злочину (*forum delicti commissi*); друге правило відображає принцип компетенції суду місця піймання злочинця (*forum deprehensionis*) [3, с. 18].

Отже, загальними правилами територіальної юрисдикції судового органу можна назвати: 1) юрисдикцію суду місця вчинення правопорушення; 2) юрисдикцію суду за місцем знаходження правопорушника. Коли ми говоримо про предмет відання слідчого судді, то під правопорушенням ми розуміємо не кримінальне правопорушення, яке стало приводом до кримінального провадження, а певне порушення чи можливе обмеження прав та свобод людини, стосовно якого звертаються до слідчого судді за судовим контролем. Отже, притосовуючи вказані загальні правила визначення судової юрисдикції, буде правильним говорити про місце порушених прав та свобод людини (чи таких, що планується обмежити), або про місце знаходження порушника. Порушниками в цьому випадку можуть бути як суб'єкти кримінального судочинства, що здійснюють кримінальне переслідування, так і учасники кримінального провадження, які своєю наявною чи потенційною поведінкою дають законні підстави для обмеження їхніх прав та свобод.

Отже, щодо сторони захисту та інших учасників досудового розслідування можна використовувати таке правило для визначення предмета відання слідчого судді за територіальним критерієм, як юрисдикція місця порушення права особи (під час подання скарги особою, оскарження дій державних органів суб'єктів, що ведуть кримінальний процес), тобто звернення до слідчого судді, юрисдикція якого поширюється на місце порушених прав особи.

Наведемо приклад рішення слідчого судді. Особа звернулася до слідчого судді Жовтневого районного суду м. Дніпра, відповідно до ст. 303 КПК України, зі скаргю на бездіяльність уповноважених осіб слідчого управління фінансових розслідувань Головного управління Державної фіскальної служби (далі — ДФС) у Дніпропетровській області, а саме ігнорування розгляду клопотання від 17 грудня 2018 року. В обґрунтуванні скарги зазначається, що нею 17 грудня 2018 року до слідчого управління фінансових розслідувань Головного управління ДФС у Дніпропетровській області було подано клопотання в кримінальному провадженні № 12018040030002259 про залучення її в якості потерпілої, відповідь на яке так і не отримала. Від старшого слідчого О. С. Кліпи слідчого управління фінансових розслідувань Головного управління ДФС у Дніпропетровській області надійшла письмова заява, у якій службовець повідомляє про те, що кримінальне провадження № 12018040030002259 скеровано за підслідністю до слідчого управління фінансових розслідувань Головного управління ДФС у Київській області. Ураховуючи наведене вище, суд приходять до висновку про відсутність підстав для зобов'язання слідчого управління

фінансових розслідувань Головного управління ДФС у Дніпропетровській області розглянути клопотання особи, оскільки матеріали кримінального провадження вже не перебувають у вказаному органі досудового розслідування. Між іншим, суд зобов'язав уповноважених посадових осіб слідчого управління фінансових розслідувань Головного управління ДФС у Дніпропетровській області надати особі письмову відповідь щодо органу досудового розслідування, у якому на сьогодні перебувають матеріали кримінального провадження № 12018040030002259, а також відповідь щодо клопотання від 17 грудня 2018 року [4].

Отже, маємо ситуацію щодо звернення особи з оскарженням бездіяльності слідчого до суду за місцем розташування органу досудового розслідування, оскільки за адресою Головного управління ДФС у Дніпропетровській області закріплено саме Жовтневий районний суд м. Дніпра (Соборний район м. Дніпра після перейменування у зв'язку з декомунізацією) [5]. У зв'язку з переданням матеріалів провадження за підслідністю до слідчого управління фінансових розслідувань Головного управління ДФС у Київській області особа, яка поскаржилась до слідчого судді, не змогла захистити свої права. Наразі скаржнику необхідно встановити місцезнаходження нового органу розслідування, з'ясувати там щодо вирішення свого питання, а потім, можливо, знову оскаржувати бездіяльність уже «нового» слідчого щодо незалучення в якості потерпілого. Такий складний механізм поновлення порушених прав особи на досудовому розслідуванні є недопустимим. Тим більше, що він є виправним з технічної точки зору.

Так, під час оскарження бездіяльності слідчого або прокурора особа, як заведено, звертається до слідчого судді за місцем розташування органу досудового розслідування. Проте, як ми бачимо, особі необхідно встановлювати місце знаходження органу досудового розслідування. У результаті аналізу системи розподілу територіальних та спеціалізованих органів досудового розслідування прокуратури, Служби безпеки України та ДФС можна зазначити, що встановлення такого місця розташування є справою нелегкою. Органи не надають на офіційних сайтах вичерпної інформації про структурну будову органів розслідування, розташування їхніх територіальних підрозділів та точні адреси тощо. Під час здійснення дослідження автор, тобто особа, яка має практичний досвід роботи в правоохоронних органах та уявлення про їхню структуру, з'ясування територіальної та спеціалізованої структури слідчих органів, зазнав відчутних труднощів. Для особи, яка є випадковою людиною у сфері кримінального провадження, необізнаною щодо особливостей будови відповідних державних органів, така задача в деяких випадках виявляється майже непосильною. А це, звичайно, обмежує особу в її праві на доступ до суду.

Наведений приклад служить додатковим аргументом проти застосування правила розподілу предмета відання слідчого судді за територіальним критерієм (за місцем розташування органу досудового розслідування). Доцільним, на нашу думку, є застосування правила «місця порушених прав». За місцем порушення прав вказана особа має звернутися до слідчого судді. У цьому разі в контексті наведеного прикладу особа має звернутися за місцем невизнання її потерпілою, а отже, за місцем розслідування, тобто до того ж Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська. Але відмінність полягає в тому, що у випадку з'ясування, що провадження знаходиться вже в іншому органі розслідування, розгляд скарги особи має відбуватися в тому ж Жовтневому районному суді м. Дніпропетровська — за місцем порушення її прав. Особа не повинна відшукувати орган розслідування, його адресу, щоб з'ясувати, куди подавати скаргу з метою поновлення її порушених прав.

Висновки. 1. Аналіз кримінального процесуального законодавства та правозастосовної діяльності дає підстави зробити висновок про існування чималих прогалин в кримінальному процесуальному регулюванні визначення предмета відання слідчого судді за територіальним критерієм стороною захисту та іншими учасниками кримінального провадження. Урегулювання окресленого питання забезпечить правову визначеність у встановленні предмета відання слідчого судді за територіальним критерієм під час звернення учасників кримінального провадження до слідчого судді. 2. Для учасників досудового розслідування мо-

жна використовувати таке правило для визначення предмета відання слідчого судді за територіальним критерієм, як *юрисдикція місця порушення права особи* (під час подання скарги особою, оскарження дій державних органів суб'єктів, що ведуть кримінальний процес), тобто звернення до слідчого судді, юрисдикція якого поширюється *на місце порушення прав особи*.

З метою здійснення подальших наукових розвідок можна визначити такі напрями діяльності: 1) дослідження інших аспектів предмета відання слідчого судді; 2) визначення предмета відання за територіальним критерієм інших суб'єктів кримінального провадження.

Список використаних джерел

1. Городецька М. С. Визначення предмета відання слідчого судді при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження. *Правовий часопис Донбасу*. 2017. № 3-4 (61). С. 164–171.
2. Как избежать ошибок с территориальной подсудностью в уголовном производстве, рассказал Андрей Тригуб. *Адвокатское объединение «Скляренко, Сидоренко и партнеры»*: веб-сайт. URL: <https://s-partners.org/-492?fbclid=IwAR1-BZmHgaBuHskct-F1MeBgOuZefzMyqgCExttLfJ-y7VrFgEotrctZs4g>. (дата звернення: 11.01.2019).
3. Дрьоміна Н. В. Юрисдикція міжнародних кримінальних судів і трибуналів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Одеська національна юридична академія, Одеса, 2005. 240 с.
4. Ухвала Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська в справі № 201/14088/18 від 29 грудня 2018 року за кримінальним провадженням №12018040030002259. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79040605> (дата звернення: 01.03.2019).
5. Контактна інформація Головного управління Державної фіскальної служби в Дніпропетровській області. *Офіційний сайт територіальних органів ДФС у Дніпропетровській області*. URL: <http://dp.sfs.gov.ua/dfs-u-regioni/golov-upr/kontakti/> (дата звернення: 01.03.2019).

Городецкая Марина Сергеевна,

докторант

(Донецкий юридический институт МВД Украины, г. Кривой Рог)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3228-6299>

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ПРЕДМЕТА ВЕДЕНИЯ СЛЕДСТВЕННОГО СУДЬИ ПО ТЕРРИТОРИАЛЬНОМУ КРИТЕРИЮ ПРИ ОБРАЩЕНИИ УЧАСТНИКОВ УГОЛОВНОГО ПРОИЗВОДСТВА

Статья посвящена определению предмета ведения следственного судьи по территориальному критерию при обращении участников уголовного производства. Проведен анализ уголовных процессуальных законодательных норм и практики их применения относительно предмета ведения следственного судьи по территориальному критерию при обращении участников уголовного производства. Выявлены недостатки регулирования предмета ведения следственного судьи по территориальному критерию при обращении участников уголовного производства.

Ключевые слова: предмет ведения; следственный судья; территориальная юрисдикция; подсудность; досудебное расследование; права человека

Horodetska Maryna Sergeevna,

Doctoral studies

(Donetsk Law Institute, MIA of Ukraine, Kryvyi Rih)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3228-6299>

DEFINITION OF THE AREA OF JURISDICTION OF THE INVESTIGATIVE JUDGE ACCORDING TO THE TERRITORIAL CRITERION IN THE TREATMENT OF PARTICIPANTS IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Article is devoted to the definition of the area of jurisdiction of the investigative judge according to the territorial criterion in the treatment of participants in criminal proceedings. The analysis of standards of the criminal procedural legislation and practice of their realization concerning the area of jurisdiction of the investigative judge according to the territorial criterion in the treatment of participants in criminal proceedings is carried out. Shortcomings of an area of jurisdiction of the investigative judge according to the territorial criterion in the treatment of participants in criminal proceedings are revealed.

It is defined that settlement of territorial jurisdiction of the investigative judge in the location of body of investigation in certain cases serves as the reason of difficulties in human rights protection.

The analysis of criminal procedural legislation and enforcement activities gives grounds for concluding that there are significant gaps in the criminal procedural regulation of determining of the area of jurisdiction of the investigative judge according to the territorial criterion in the treatment of participants in criminal proceedings. Settlement of this issue will ensure legal certainty in establishing the area of jurisdiction of the investigative judge according to the territorial criterion in the treatment of participants in criminal proceedings.

For the defense and other participants in the pre-trial investigation, one can use the rule to determine the area of jurisdiction of the investigative judge according to the territorial criterion: the jurisdiction of the place of violation of the right of the person (when filing a complaint by a person, appealing actions of state bodies of the subjects conducting a criminal proceeding), that is, to the investigating judge, whose jurisdiction extends to the place of the violated rights of the individual.

Key words: *area of jurisdiction; investigative judge; providing measures; jurisdiction; jurisdiction; pre-judicial investigation; human rights*

Надійшла до редколегії 13.03.2019